

SANTIAGO ALCOLEA I GIL, *Els edificis de la Caixa d'Estalvis de Sabadell. Una mostra del Modernisme Català*. — Paraules liminars de Pere Fonolleda i Prats. Pròleg de Jordi Bonet i Armengol. "La creació de la Caixa d'Estalvis de Sabadell en el context de la Catalunya contemporània" per Josep Termes i Ardevol i Agustí Colomines i Companys. Fotografies de Lluís Armet i Palou. — Fundació Caixa de Sabadell. — Barcelona-Sabadell, 1994. 232 pàgs., amb figs. (31x23.5).

A principis de segle l'arquitecte Jeroni Martorell i Terrats projectà als 30 anys la seu de la Caixa Sabadellenca i poc després l'Escola Industrial d'Arts i Oficis, amb un encert, que 80 anys després cal admirar. Ambdós son uns edificis no únicament cabdals a la ciutat de Sabadell, sinó que poden presentar-se com de primera categoria en el conjunt del modernisme català. Ara son objecte d'una excellent publicació editada per la Fundació Caixa de Sabadell.

L'historiador Santiago Alcolea ha estudiat tot el procés de construcció dels dos edificis i alhora la figura d'aquest eminent arquitecte, tan singular per la seva gran dedicació en favor dels monuments catalans. Un estudi sobre el procés històric i industrial de la capital vallesana escrit pels professors Josep Termes Ardevol i Agustí Colomines Companys, situa el paral·lisme entre l'empenta industrial de la Ciutat i els seus homes i el conjunt de Catalunya en l'època de la revolució industrial. Les fotografies de Lluís Brunet i Palau, acaben d'arrodonir l'excellent presentació del llibre.

Jeroni Martorell (1877-1952) fou un arquitecte ben dotat, animador d'altres companys en la recerca de la modernitat, tot aportant en el seu dia notícia del que s'esdevenia en Europa, i alhora endut per l'afany en favor de recuperar a través dels Monuments Arquitectònics, la realitat d'una Catalunya que caminava ver la recuperació de la seva personalitat historica diferenciada. Fill de la segona generació del grup d'arquitectes que produí la "Renaixençs", lluità tota la vida con un apostol infatigable, amb escasos mitjans, en favor de la reconstrucció del patrimoni arquitectònic, primer des del Centre Excursionista de Catalunya, on a partir del 1904 impulsà excursions col·lectives als monuments més detacats de l'època medieval, a través de la seva secció d'arquitectura, on aglutinà uns quants estudiants d'arquitectura que emprengueren l'aixecament dels planols de molts edificis. El 1909, proposà la creació d'un inventari gràfic català, concretat més tard, al 1911 amb la presentació d'unes "Bases per a la formació d'un catàleg general i metodic dels objectes monumentals i arqueològics, i bellesa natural de Catalunya".

Aquestes activitats uns anys més tard van concretar-se amb l'obra de l'estudi de La Masia Catalana, que dota economicament el patrici Rafael Patxot i Jubert i que continua encara la seva tasca dins del teixit de realitats que és el Centre Excursionista de Catalunya i que no eren més que la continuació actualitzada de les visites i excursions pels nostres monuments que poc després de la fundació d'aquella centenaria associació emprengueren els seus socis i on destacà com a persona emprenedora i enamorada del pais el genial arquitecte Antoni Gaudí i Cornet que fou membre de la seva Junta. Jeroni Martorell, col·laborà amb Gaudí, tot tenint cura d'organitzar l'exposició que el Comte de Guell patrocinà l'any 1910

per donar a conèixer a París l'obra gaudiniana. Més tard, en connexió amb Josep Puig i Cadafalch esdevingué responsable del servei de catalogació i conservació de Monuments, creat el 9 de juny de 1914, a la Diputació de Barcelona, per Enric Prat de la Riba, primer President de la Mancomunitat de Catalunya, i des d'on es pogué portar a terme una meritoria tasca de sensibilització i respecte en favor del Patrimoni Arquitectònic Català. Aquest servei s'extengué a través de la Mancomunitat a tot el territori de Catalunya, com també es feu amb la Generalitat Republicana. A més de la tasca normal del servei, amb conferències i actes i l'organització de concursos, interessà a la generació d'arquitectes joves de l'època, que es formava en l'ideari del "Nou-centisme", tot aplegant als estudiosos de més prestigi, obrint-lo en favor d'una intensa col·laboració plena d'interés per el Patrimoni Monumental. Gràcies a ell, entre molts treballs realitzats, pot destacar-se la valoració i aixecament de plànols dels recintes murats de Tossa, d'Hostalric, de Montblanc, etc. que serviren de base per a la seva restauració. El 1929 i durant deu anys, fou arquitecte del Ministeri amb jurisdicció per bona part de l'antiga Corona d'Aragó, i fins a la seva mort — el 1951 — romangué al servei de la Diputació de Barcelona.

La seva inquietut pel que feia a Europa, l'havia impulsat ja a principis del segle a escriure sobre l'arquitectura que oferien el belga Víctor Horta (1861-1947) i els vienesos Otto Wagner (1841-1918) i J.M. Olbrich (1867-1908), tot recomenant les idees de Ruskin i de Viollet-le-Duc, plantejant una arquitectura lògica i racional, en la que l'aplicació dels nous materials que proporcionava la indústria — vidre i ferro — podien combinar-se amb la pedra i els de ceràmica — obra vista — integrant-se a l'estructura en el conjunt, acompanyats d'una ornamentació naturalista, tal com proposava des d'Anglaterra el moviment "Arts and Crafts".

També escrigué sobre Urbanisme a partir de donar suport al pla d'enllaç de l'eixample barceloní amb els pobles agregats d'Horta i Sarrià que guanya L. Jausely el 1903 i mostrant la seva disconformitat en relació a la reforma urbanística de la Ciutat Vella, amb actuacions rectilínies, tal com la Via Laietana o la Gran Via, en articles apareguts a la revista "Catalunya" (1903), a la "Il·lustració Catalana" (1911) o a l'"Anuari de l'Associació d'Arquitectes de Catalunya" (1916).

Altrament, les seves creacions, singularment els edificis de la Caixa de Sabadell, glosats en la publicació esmentada, són una demostració del seu talent, malgrat que la seva vocacional dedicació exclusivament al servei dels monuments catalans no li deixés seguir el camí de la creació arquitectònica.

Tant la seu de la Caixa d'Estalvis de Sabadell, al carrer de Gràcia d'aquella ciutat, com l'Escola d'Arts i Oficis, són una mostra del seu talent.

La seu de la Caixa d'Estalvis de Sabadell, és potser l'edifici més important i més excepcional. En primer lloc perquè 80 anys després de la seva inauguració continua donat el servei pel que fou creat. La seva sala d'operacions, a la planta baixa, i la sala s'actes del pis, continuen avui la seva dedicació tot atenent el públic amb la seva funció específica i potenciant una gran activitat cultural.

Quant Jeroni Martorell rebé l'encàrrec de construir aquest edifici com a resultat del concurs convocat l'any 1903, el programa a resoldre per l'arquitecte no

era gens fàcil. Calia un espai prou ample per atendre el públic que es volia creixent, amb els serveis diversos a donar a molts petits impositors i a estaments diferents, al que s'afegia una biblioteca. Era un tema gairebé desconegut en el país, que Martorell resolgué, aconseguint potser el millor resultat de la seva carrera, a la que es sumaria uns anys més tard la brillant execució de l'Escola Industrial, dotant a Sabadell d'un conjunt sorprenent, sobretot per una ciutat que fins llavors no havia mai excel·lit en l'arquitectura. Cal doncs elogiar l'Entitat propietaria, que a més es decanta per construir uns edificis amb unes línies estètiques que no entraven pas dins les idees eclèctiques que adoptaven les institucions. Allí intervingueren els millors escultors de l'època, com Arnau i Llimona, els artesans vidriers i ceramistes, especialistes del mosaic romà, manyans, fusters, estucadors i picapedrers de més anomenada.

La sala d'actes es un espai sorprenent i constitueix per sí sola quelcom inesperat, tant si és a ple dia — amb la llum que entra pels vitralls i pels laterals — com de nit, amb la il·luminació que li donen els reflexos daurats dels tirants estructurals que atiranten els arcs de diafragma. L'alta nau central, falnquejada amdós costats per naus més deduïdes, assoleix sense mesures extraordinàries, una grandiositat més forta del que hom pugui imaginar-se i que la fan equiparable a les millors realitzacions de Domènech i Montaner.

Entre el 1907 i el 1911, Jeroni Martorell projectà i dirigí la construcció de l'Escola Industrial d'Arts i Oficis, que també la Caixa de Sabadell fou capaç d'aixecar, tot fent de capdavantera del que la ciutat necessitava. Una ample escala helicoidal d'accés a les diverses plantes de l'edifici, la corona una coberta cònica que destaca entre tota l'edificació ciutadana.

Martorell, també intervingué en la construcció d'edificis escolars o cases d'habitatges d'agradables proporcions i funcionalitat però la tasca al servei del Patrimoni Arquitectònic, és potser on deixà l'empremta més sòlida de la seva activitat.

Trenta cinc anys d'afany, amb el traume de veure la destrucció del 1936, sense poder fer gairebé res per a impedir-ho.

Tot un seguit de tasca ben feta, d'estudi, de preparació i efectivitat, endegada per uns homes guiats principalment per l'idea de refer el país, quedaren anorreats pel foc per un exaltats sense control.

La restauració que es feu a partir del 1939, encara que tècnicament fos vàlida, restava però mancada de l'esperit de la generació que havien iniciat els homes de la "Renaixença". Jeroni Martorell, fou un dels homes derrotats. Quedà arrecanat. La política de la reconstrucció de monuments, en bona part, la dirigiren gent de fora. Torna a Sabadell, on se l'encarregà de la restauració i acabament de l'arxiprestal de Sant Feliu. El projecte que féu, no s'ha acabat encara.

Ara, gràcies al llibre "Jeroni Martorell i els edificis de la Caixa de Sabadell" s'enalteix l'obra d'un excel·lent arquitecte amb un estudi exhaustiu d'investigació. Un bon exemple el de la Caixa de Sabadell, tot atenent amb cura el manteniment de la seva seu social i el de l'edifici de l'Escola Industrial d'Arts i Oficis, ara seu de

la seva Fundació. És un fet que permet d'assenyalar-lo per tal que s'extengui el mecenatge en favor del nostre Patrimoni Cultural.

JORDI BONET I ARMENGOL

EULÀLIA JARDÍ (dir. i Coord), *Moble Català*. — Exposició Palau Robert, 21 de febrer-25 d'abril de 1994. — Electa i Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya. — Barcelona, 1994. — 428 pàgs. amb figs. il. b/n i color (30x21cms).

El llibre que motiva aquestes notes, és el catàleg de l'exposició que se celebrà al Palau Robert del 21 de febrer al 24 d'abril de 1994. És una obra en format foli de 428 planes, que s'estructura en les següents parts: pròleg, presentació, estudis del moble català, catàleg documental de les peces exposades, recreacions literàries, i un apartat d'annexes (quadre tipològic, glossari, i bibliografia).

Una exposició amb una caràcter de recopilació i d'estudi de l'evolució del moble català, que enllaça amb una important tradició d'exposicions i certamens per a llur difusió i promoció. Pensem en les exposicions, de 1888 Exposició Internacional, 1923 "Exposició Internacional del Moble i Decoració d'Interiors", 1925 a París "Exposició d'Arts Decoratives", 1929 a Barcelona "Exposició d'Artistes Reunits"; i tot un seguit d'exposicions, fins arribar als nostres dies.

El pròleg està redactat pel President de la Generalitat, el senyor Jordi Pujol. I el Director General del Patrimoni Cultural, doctor Eduard Carbonell, en la presentació fa un reconeixement a la figura de Josep Mainar, i els seus treballs i estudis en pro de la dignificació i difusió del mobiliari català, al mateix temps que ens expressa la intenció que l'exposició i el catàleg ofereixin una visió de conjunt.

A aquesta fita, es consagren les dues parts centrals de l'obra: Estudis del Moble Català i el Catàleg Documental.

En la primera part els autors són: A. Marí, J. Barrachina, B. Bassegoda, R.M. Creixell, J.R. Triadó, M. Piera, V. Mestre, T.M. Sala, J. Barcons, J. Capella i Q. Larrea. Aporten una visió des del moble gòtic fins els anys trenta del nostre segle.

Aquests articles analitzen els diferents períodes del moble català, i cadascun amb una òptica pròpia que dicta l'època i la línia de l'autor. Emperò hi ha uns factors comuns que confereixen continuïtat, i unitat al seu conjunt. Aquests són: fonts per l'estudi, el coneixement que avui en tenim, els seus trets característics i la seva contextualització en els corrents artístics europeus, i la bibliografia auxiliar.

El conjunt d'estudis es complementen amb el catàleg documental (en alguns casos com en Jaume Barrachina o Vicente Mestre utilitzen com exemples peces del catàleg de l'exposició). És a través d'aquesta interrelació que s'aconsegueix una visió molt més completa.

En el catàleg documental s'ofereix una fitxa i el comentari artístic de cadascun dels 123 mobles exposats. Cada fitxa es divideix en els següents apartats: